
POLSCY LEKARZE POMORDOWANI NKWD W CHARKOWIE W 1940 ROKU



Krzysztof Królikowski

Stowarzyszenie d. Szpital Ujazdowski
ORCID iD 0000-0003-0859-1258

Kiedy na początku sądowego 1939 roku z Wojskowego Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie przy ul. Górnośląskiej 45 wyruszają lekarze w ramach szpitala polowego nr 104 nikt nie przewiduje ich tragicznego losu [7]. Lekarze po długiej drodze przez Mińsk Mazowiecki, Brześć nad Bugiem, Łuck trafiają 17 września do Trembowli [12] gdzie zostają aresztowani przez Sowietów.

Przybliżmy zatem tło owego ponurego 1939 roku. 23 sierpnia 1939 zostaje podpisany pakt Ribbentrop-Mołotow w tym tajny załącznik do paktu mówiący o podziale wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej pomiędzy ZSRR i III Rzeszę. 1 września Niemcy (III Rzesza) napada na Polskę. Rozpoczyna się II Wojna Światowa zaś 17 września na teren Polski wkraczają Sowietci.

Sowieci tak samo jak Niemcy rozpoczynają akcję wyniszczenia inteligencji narodu Polskiego.

Wpierw przybliżmy losy aresztowanych oficerów ale nie tylko oficerów przez Sowietów.

I tak Jeńcy z Brześcia, Pińska, Białegostoku, Baranowicz Wilejki razem ok 3870 ofiar trafiają do Mińska gdzie są mordowani i przewożeni do dołów w Kuro patach pod Mińskiem. Jest to tak zwana lista białoruska, która po dziś dzień nie została odtajniona przez archiwa białoruskie.

Oficerowie ze Lwowa, Łucka, Równego Tarnopol, a Drohobycza, Stanisławowa trafiają do Kijowa gdzie w budynku NKWD przy ul. Włodzimeirzowskiej 33 w podziemiach budynku są mordowani a następnie wczesnym rankiem w gruzowikach (auta transportowe) z napisem chleb cięta są przewożone do lasu w Bykowie pod Kijowem, kolejna grupa trafia do Chersonia gdzie m.in. został zmordowany gen. Mariusz Zaruski marynarz, taternik, żołnierz razem ok. 3485 ofiar. Kolejna grupa trafia do obozu na terenie dawnego klasztoru w Starobielsku skąd później trafili na pociągami towarowymi na dworzec południowy w Charkowie a stamtąd do gmachu

NKWD przy ulicy Sownarkomskiej 5 (obecnie Żon Mironosic) tu zostają zamordowani tak jak w innych wspomnianych katowniach NKWD strzałem w tył głowy. Następnie ciała są przewożone do VI kwartału Parku leśnego podcharkowskiego osiedla Piatichatki.

Pozostali oficerowie trafili do obozów w Kozielsku o. 4400 ofiar. Startą zostali przewiezieni do gmachu NKWD w Smoleńsku i tam zostali po czadnic rozstrzelani a następnie ciała zostały przewożone do Lasu katyńskiego, część zaś oficerów trafiła bezpośrednio do Gniezdowo i stamtąd przewożona do lasu katyńskiego gdzie zostali rozstrzelani strzałem w tył głowy prosto nad dołami śmierci. Kolejny obóz na terenie Rosji to Ostaszków, tak samo jak Kozielsk i Starobielsk były to dawne klasztor prawosławne. Z Ostaszkowa ok. 6300 ofiar zostali przewiezieni do Tweru gdzie w gmachu NKWD zostali rozstrzelani (Obecnie jest to gmach Twerskiego Uniwersytetu medycznego zaś tablice pamiątkowe informujące o mordzie opolskich oficerów zostały uśnięte w 2020 roku). Ciała oficerów zostały przewiezione do Miednoje.

Równocześnie na terenie okupowanej przez Niemców Polskę odbywała się Nadzwyczajna Akcja Pacyfikacyjna. Odbywała się ona w każdym dystrykcie utworzonym przez zniczów na terenie okupowanej przez nich Polski. Niemcy nie tylko rozstrzelali ale wywozili do obozów koncentracyjnych przedstawicieli polskiej inteligencji. Jedną z największych akcji to mord w Palmirach pod Warszawą i Sonderaktion Krakau czyli akcja aresztowania profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Warto podkreślić, iż obie akcje jak radziecka tak i niemiecka miały za cel zlikwidowanie inteligencji narodu polskiego. Lekarze pomordowani m.in. w Charkowie to kwiat polskiej inteligencji, w większości uczestnicy wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Patrioci znający jakie zagrożenie niosła za sobą bolszewicka Rosja a więc grupa najbardziej niebezpieczna dla Sowietów.

Charków. Obóz w Ostaszkowie mieścił się na terenach poklasztornych. Warunki w obozie były bardzo niedobre. 45 oficerów tego obozu zmarło z przyczyn naturalnych [14].

Jeńców Starobielska przywożono ich na Dworzec Południowy w Charkowie, dalej samochodami, tzw. tiuremkami – po ok. 15 – do więzienia NKWD przy ul. Sownarkomskiej 5, rewidowano, zabierano bagaże i rosyjskie pieniądze, a także pasy główne, wiązano ręce z tyłu i wprowadzano do piwnicy oddzielnego budynku po drugiej stronie dziedzińca Padały pytania o podstawowe personalia, kończono formułą możecie iść. Do odwróconego oficera strzelał zazwyczaj z nagana Kuprij, mjr bezp.

państw. Piotr S. Safonow oraz jego zastępca, kpt. bezp. państw. P. Tichonow, a także przysłani z Moskwy pracownicy Wydziału Komendantury). Budynek, gdzie dokonywano mordów wysadził w powietrze w 1941 r. Kuprij przed wejściem Niemców [1]. Zaś zwłoki wywożono do lasu na terenie sanatorium NKWD w okolicy wsi Piatichatki (obecnie w granicach Charkowa), gdzie je zakopywano. Opisał to przesłuchiwany w ramach w/w sowieckiego/rosyjskiego śledztwa były strażnik więzienia NKWD w Charkowie Mitrofan Syromiatnikow, skądinąd wypierający się w śledztwie bezpośredniego udziału w egzekucjach [14].

Teren Piatichatek nie był ujawniony Niemcom po zajęciu Charkowa. Nie stało się taka jak w Katyniu gdzie powołano niezależną komisję lekarską. Teren Piatichatek był ogrodzony drewnianym płotem, który podczas okupacji niemieckiej miejscowi porąbali na ogrodzenie, po wonie znów ogrodzono teren jako teren KGB aż do końca lat 70ch XX wieku kiedy to na ziemi ukazały się osobiste rzeczy oficerów i miejscowe dzieci zaczęły je zbierać wtedy na polecenie Andropowa zostały zatarte ślady po mordzie oficerów polskich. W 2000 roku otwarto tutaj pierwszy polski cmentarz wojenny. W 2008 roku na dawnym budynku NKWD odsłonięto tablicę w językach polskim i ukraińskim, upamiętniającą pomordowanych oficerów. W 2022 roku w czasie trwającej wojny Rosyjsko-Ukraińskiej, wroga rosyjska rakietą trafiła w cmentarz żołnierzy polskich.

Warto podkreślić iż pomordowano nie tylko oficerów ale przedstawiciele wolnych zawodów, wszystkich wyznań. Było to zaplanowane ludobójstwo za które winni nie ponieśli kary.

Niesposobna opisać 315 sylwetek lekarzy pomordowanych w Charkowie w 1940 roku. Większość biogramów można odnaleźć w VI tomowym słowniku biograficznym lekarzy i farmaceutów ofiar II wojny światowej autorstwa dr Jana Glińskiego [4]. Słowniki znajdują dostępne w Polskiej Bibliotece Medycznej w Kijowie im. Prof. Zbigniewa Religii przy Narodowej Naukowej Bibliotece Medycznej Ukrainy [11].

Wśród wielu nazwisk nadmienię dr Rocha Brzosko, ordynatora oddziału laryngologii Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie [3], dr Oberleander Aleksander praktykował w Tarnowie [10], ale także młodzi lekarze jak Lech Franciszek Kucharewicz studiował medycynę w Szkole Podchorążych Sanitarnych, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 roku [8] a także wielu innych lekarzy z których każdy zasługuje na wpsomnienie.

Pracownicy Szpitala Ujazdowskiego a później 104 szpitala polowego. Zginęli w większej części w Katyniu.

Literatura

1. Adamska J. Charków 1940–2000. *Przeszłość i Pamięć* : Biuletyn Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. 2000. Nr 2 (15). S. 4–20. URL: <https://katyn.miejscapamieci.gov.pl/page/strona-glowna/artykuly/charkow.php>.
2. Bielski M. Generał brygady dr Jan Kołłątaj-Srzednicki (1883-1944). Żołnierz, lekarz, komendant Centrum Wyszkozenia Sanitarnego. Toruń : Wydawnictwo Naukowe UMK, 2012. 486 s.
3. Brzosko Roch. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Wrocław, 1997. T. 1. S. 42.
4. Gliński J. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej*. Wrocław, 1999. T. 2. 579 s.
5. Izabela Horodecka «Teresa» : Rozmowę prowadzili Małgorzata Brama, Tomasz Żylski. *Muzeum Powstania Warszawskiego*. Archiwum historii mówionej. URL: <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/izabela-horodecka,521.html>.
6. Kowalska E. Młyny czasu. Jan Boroń od Orzechówki do Starobielska. Warszawa : Bellona, 2014. 304 s.
7. Królikowski K. Szpital Polowy nr 104 we wrześniu 1939 roku. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства* : матеріали XX ювілейної міжнародної науково-практичної конференції (Київ – Ужгород, 19–20 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 13–14.
8. Kucharewicz Lech Franciszek. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Warszawa, 2018. T. 6. S. 64.
9. Morawski T. Losy wychowanków Szkoły Podchorążych Sanitarnych pierwszych dziewięciu promocji (1922-30) : Na podstawie archiwum dr Romana Jakubskiego. *Medycyna nowożytna*. 2001. T. 8, z. 2. S. 95–130. URL: <https://shorturl.at/zlLW3>.
10. Oberleander Aleksander. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Wrocław, 1997. T. 1. S. 294.
11. Ofiary zbrodni katyńskiej – zamordowani w Charkowie. *Wikipedia, wolna encyklopedia*. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ofiary_zbrodni_katyńskiej_zamordowani_w_Charkowie.
12. Pamiętniki znalezione w Katyniu. Wydanie II rozszerzone. Paris ; Warszawa : Editions Spotkania, 1990. 353 s.

13. Pieńkowski Stefan. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński . Wrocław, 1997. T. 1. S. 325–326.

14. Szczepański T. Ofiary Zbrodni Katyńskiej. Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2020. 41 s. URL: <https://ipn.gov.pl/download/1/410895/OfiaryZbrodniKatynskiej1042020.pdf>.

POLISH DOCTORS MURDERED BY THE NKVD IN KHARKIV IN 1940

Krzysztof Królikowski

Association f. Ujazdowski Hospital

ORCID ID 0000-0003-0859-1258